

Andrzej Niepsuj*

GOSPODARKA MLECZARSKA W WOJEWÓDZTWIE SKIERNIEWICKIM

1. Wstęp

Ważną rolę w łagodzeniu skutków trudnej obecnie sytuacji żywnościowej kraju ma do spełnienia gospodarka mleczarska. Wynika to z wysokich walorów odżywczych produktów pochodzących z mleka jak również z korzystniejszych niż w innych działach rolno-spożywczych uwarunkowań ekonomiczno-produkcyjnych.

Mleko jest jednym z nielicznych surowców rolniczych, którego produkcja w ostatnich latach utrzymywała się na zbliżonym poziomie. Mleczarstwo stanowi ponadto najbardziej opłacalną formę przetwarzania białka roślinnego na zwierzęce. Wyroby mleczarskie dają zatem możliwość uzupełnienia istniejących braków produktów białkowych, powstałych głównie w wyniku zmniejszania się podaży mięsa. Deficyt produktów żywnościowych najsilniej odczuwają duże zespoły osadnicze. Stawia to przed rolnictwem ich obszarów żywielskich szczególnie ważne zadania produkcyjne. Tereny podmiejskie są predysponowane do rozwoju mleczarstwa ze względu na fizyko-chemiczne cechy mleka (mała odporność na długi transport) oraz rachunek ekonomiczny (bliskość rynku zbytu).

Rejonem rolniczym silnie powiązanim z rynkami miejskimi aglomeracji Warszawy i Łodzi jest woj. skierniewickie.

---

* Mgr, st. asystent w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej UŁ.

Niniejsze opracowanie stanowi próbę oceny poszczególnych ogniw kompleksu mleczarskiego tego województwa wraz z perspektywami dalszego rozwoju. Materiał źródłowy stanowiły opracowania statystyczne krajowej i wojewódzkiej spółdzielczości mleczarskiej oraz materiały Urzędu Wojewódzkiego obrazujące rozwój produkcji mleczarskiej w latach 1976-1980. Przesłanki prognostycznego rozwoju do 1985 r. opracowano w oparciu o projekty Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Mleczarskich oraz Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach.

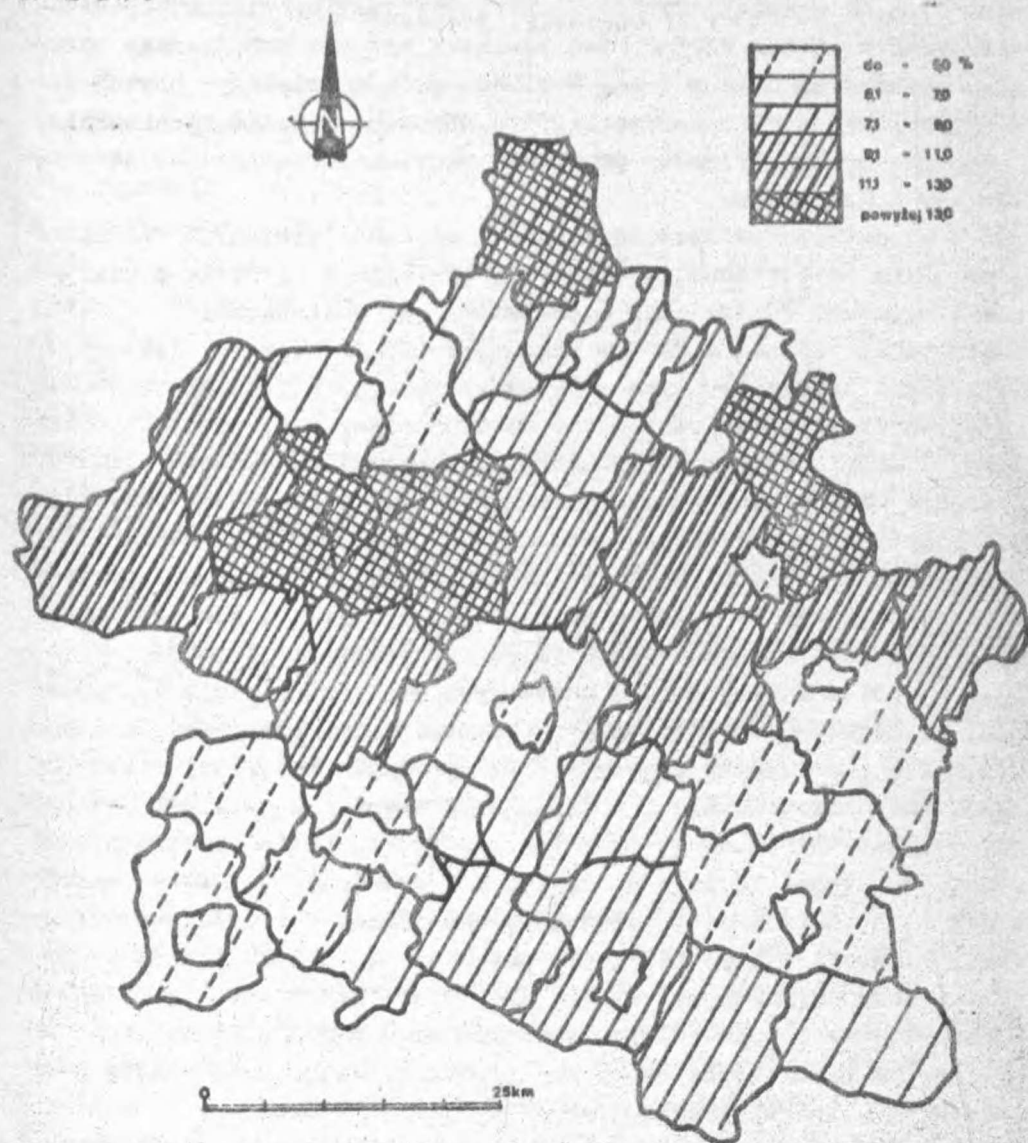
2. Baza surowcowa mleczarstwa

Województwo skierniewickie mimo bezpośredniego sąsiedztwa największych w Polsce aglomeracji miejskich, zachowało nadal wybitnie rolniczy charakter. Przejawia się to m. in. w wysokim udziale użytków rolnych w powierzchni ogólnej oraz w przewadze sektora rolniczego w strukturze zatrudnienia. W 1980 r. użytki rolne województwa zajmowały powierzchnię 311,6 tys. ha, tj. 79% całego obszaru. Wskaźnik ten stawia skierniewickie w gronie województw o wybitnie rolniczej strukturze użytkowania ziemi przekraczając znacznie średnią krajową (61%). Podobne relacje występują także w przypadku gruntów ornych zajmujących 67% powierzchni ogólnej (kraj - 47%) oraz sadów z udziałem w powierzchni 2,8% (kraj - 0,9%).

Te korzystne relacje w użytkowaniu ziemi rolniczej nie znajdują odpowiednika w występujących tu warunkach klimatycznych i glebowych. Obszar woj. skierniewickiego podobnie jak cały rejon środkowej Polski cechuje deficyt wody w glebach, zaliczanych w przeważającej części do kompleksów gleb średnich i słabych. Decydującą rolę spełniają tu zatem uwarunkowania społeczno-ekonomiczne pogłębione bogatymi tradycjami rolnictwa na tych obszarach.

Wśród form użytkowania ziemi związanych z gospodarką zwierzęcą szczególną rolę odgrywają łąki i pastwiska. Areał tych użytków zielonych w Skierniewickiem nie jest duży głównie ze względu na wspomniane już niekorzystne uwarunkowania hydrograficzne. Zajmują one powierzchnię ok. 35 tys. ha, co stanowi 9% powierzchni ogólnej i 11% areału użytków rolnych. Wskaźniki te zatem

wyraźnie odbiegają od średnich krajowych wynoszących odpowiednio 13% i 21%.

Rys. 1. Udział łąk i pastwisk w powierzchni ogółem (gospodarka całkowita 1979 r.)

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych nastąpiły zmiany w użytkowej powierzchni łąk i pastwisk. Trendy tych przemian były jednak odmienne. W tym czasie ubyło z użytkowania 2,8 tys. ha

pastwisk przy równoczesnym wzroście powierzchni łąk o 2,4 tys. ha, co w globalnym rachunku daje ubytek 400 ha trwałych użytków zielonych. W obecnej sytuacji paszowej jest to zatem zjawisko niekorzystne, lecz ubytek ten powinien być zrekomensowany wzrostem wydajności pasz z 1 ha. Spośród gmin największy ubytek powierzchni łąk i pastwisk nastąpił w gminach Lipce Reymontowskie, Sochaczew i Kowlesy, zaś przyrost w gminach Puszcza Mariańska, Głuchów i Mszczonów.

W przestrzennym rozmieszczeniu użytków zielonych widoczne jest silne zróżnicowanie (rys. 1), wynikające głównie z uwarunkowań wodnych. Udział łąk i pastwisk w powierzchni ogólnej kształtował się od 1,8% (gm. Rogów) do 29,4% (gm. Jaktorów). Największe kompleksy tych użytków występują w rozciągającym się równoleżnikowo pasie od Jaktorowa do Bielaw, tj. wzdłuż dolin Bzury i Mrogi. Udział w globalnej powierzchni przekracza tam 10%. Znacznie mniej łąk i pastwisk znajduje się w rejonach południowo-zachodnich i południowo-wschodnich województwa, gdzie ich areał nie przekracza 5% powierzchni ogólnej. Większość użytków zielonych zalega na glebach średnich i słabych i ich produktywność nie jest wysoka. Zmusza to do uzupełniania zasobów paszowych poprzez uprawę roślin pastewnych oraz stosowanie w karmieniu, na ile to możliwe, pasz pochodzenia przemysłowego. Powierzchnia zasiewów roślin pastewnych (w tym także kukurydzy i buraków cukrowych) przekraczała 50 tys. ha, co stanowiło ok. 20% ogólnej powierzchni zasiewów województwa. Najwięcej upraw spotyka się na północy w rejonie Bolimowa, Chąsna i Teresina, a także w mniejszych koncentracjach w południowo-wschodnich i południowo-zachodnich gminach, a więc tam gdzie natężenie występowania łąk i pastwisk jest najmniejsze. Wydaje się, że dalszy rozwój tych upraw stanowi jeden z podstawowych warunków utrzymania pogłowia krów. Ze względu na występujące trudności płatnicze kraju nie należy spodziewać się też większych dostaw importowych pasz.

Istniejące uwarunkowania zewnętrzne pogłębione niezbyt korzystnymi warunkami klimatycznymi ostatnich lat sprawiły, że w okresie 1975-1980 pogłowie krów w woj. skierniewickim ulegało wahaniom z przewagą tendencji spadkowych (tab. 1). W roku 1980 stan pogłowia krów był niższy o 6 tys. szt. w stosunku do 1975 r. Mimo to wskaźniki obsady krów na 100 ha użytków rolnych są w Skierniewickim nadal wyższe niż przeciętne w kraju (Skierniewickie -

Tabela 1

Baza surowcowa mleczarstwa woj. skierniewickiego
w latach 1976-1980

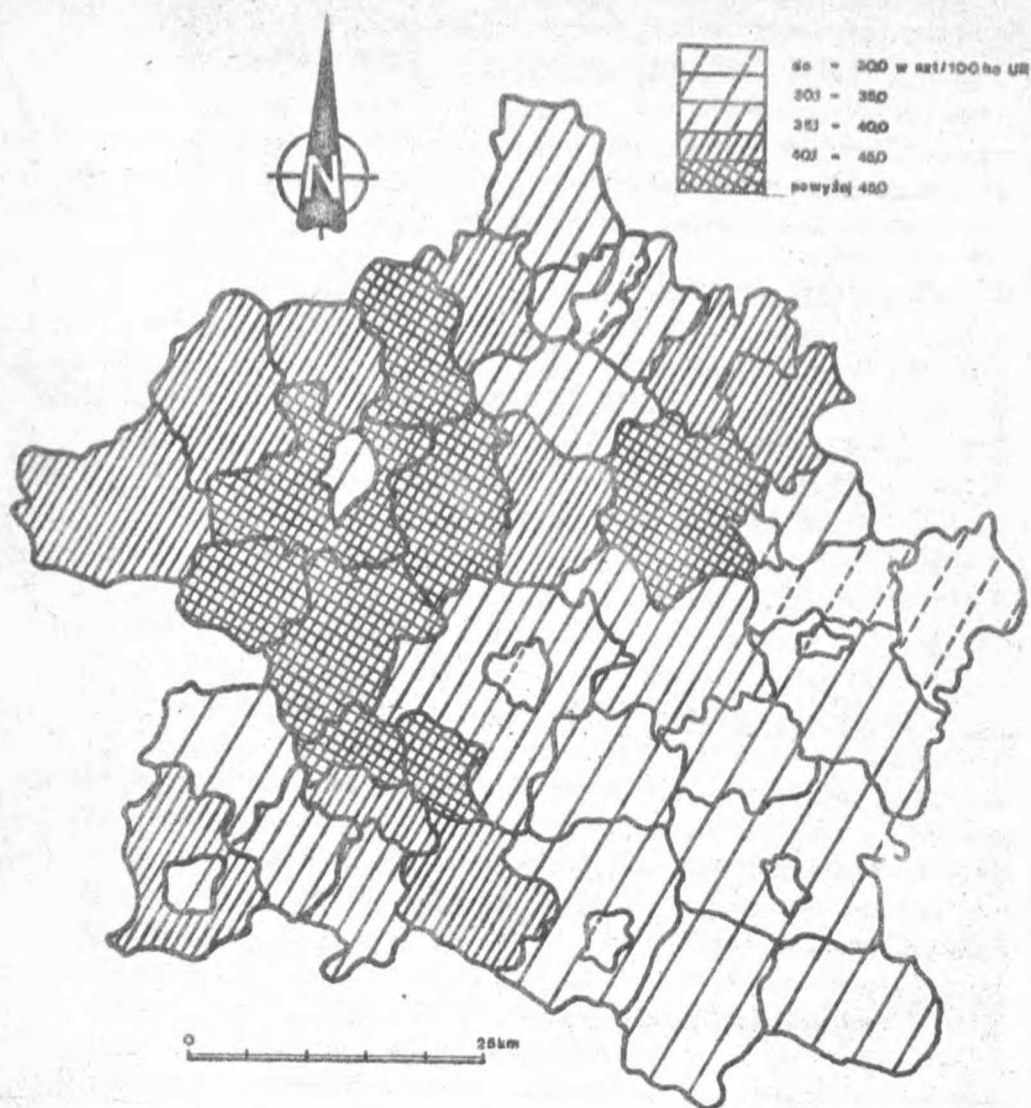
Wyszczególnienie	1976	1977	1978	1979	1980	$\frac{1980}{1976}$
Powierzchnia użytków rolnych (w tys. ha)	313,9	313,0	312,2	312,6	311,6	99,2
Pogłowie krów (w tys. szt.)	115,3	115,1	113,4	114,4	112,8	97,8
Produkcja globalna mleka (w mln l)	302,4	306,7	321,7	333,9	332,8	110,0
Skup mleka (w mln l)	193,5	199,2	200,4	210,3	220,2	113,7
Udział skupu w produkcji globalnej (w %)	63,9	64,9	62,3	62,9	66,1	-

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Centralnego Zarządu Spółdzielni Mleczarskich.

36,2 szt., kraj - 31,4 szt.), choć w przypadku obsady bydła ogółem proporcje te kształtują się odwrotnie. Jest to zatem potwierdzenie dominacji kierunku mlecznego w chowie bydła woj. skierniewickiego. Udział krów w stadzie wynosi 57,5% i jest wyższy od średniej krajowej (47,5%).

W ostatnim pięcioleciu zaznaczył się proces koncentracji chowu krów w gminach północno-zachodnich województwa, głównie w rejonie Żyrardowa, przy jednoczesnym spadku obsady w gminach położonych w środkowej części województwa. Pogłębia to jeszcze bardziej istniejące dysproporcje w obsadzie krów w przekroju gmin. W sektorze gospodarki nie uspołecznionej różnicują się one od 28 szt./100 ha użytków rolnych (gm. Żabia Wola) do 51 szt. (gm. Lipce-Reymontowskie). Głównym czynnikiem tych procesów są naturalne zasoby paszowe.

Decyzje i działania odpowiednich organów władz wojewódzkich oraz spółdzielczości mleczarskiej powinny dążyć do powstrzymania niekorzystnych trendów, głównie zaś spadku podłowia krów. Zagraża to bowiem bezpośrednio produkcji surowca mlecznego na potrzeby przemysłu mleczarskiego, a tym samym zubaża podaż rynkową gotowych

Rys. 2. Obsada krów w gospodarce nie uspołecznionej 1979 r.

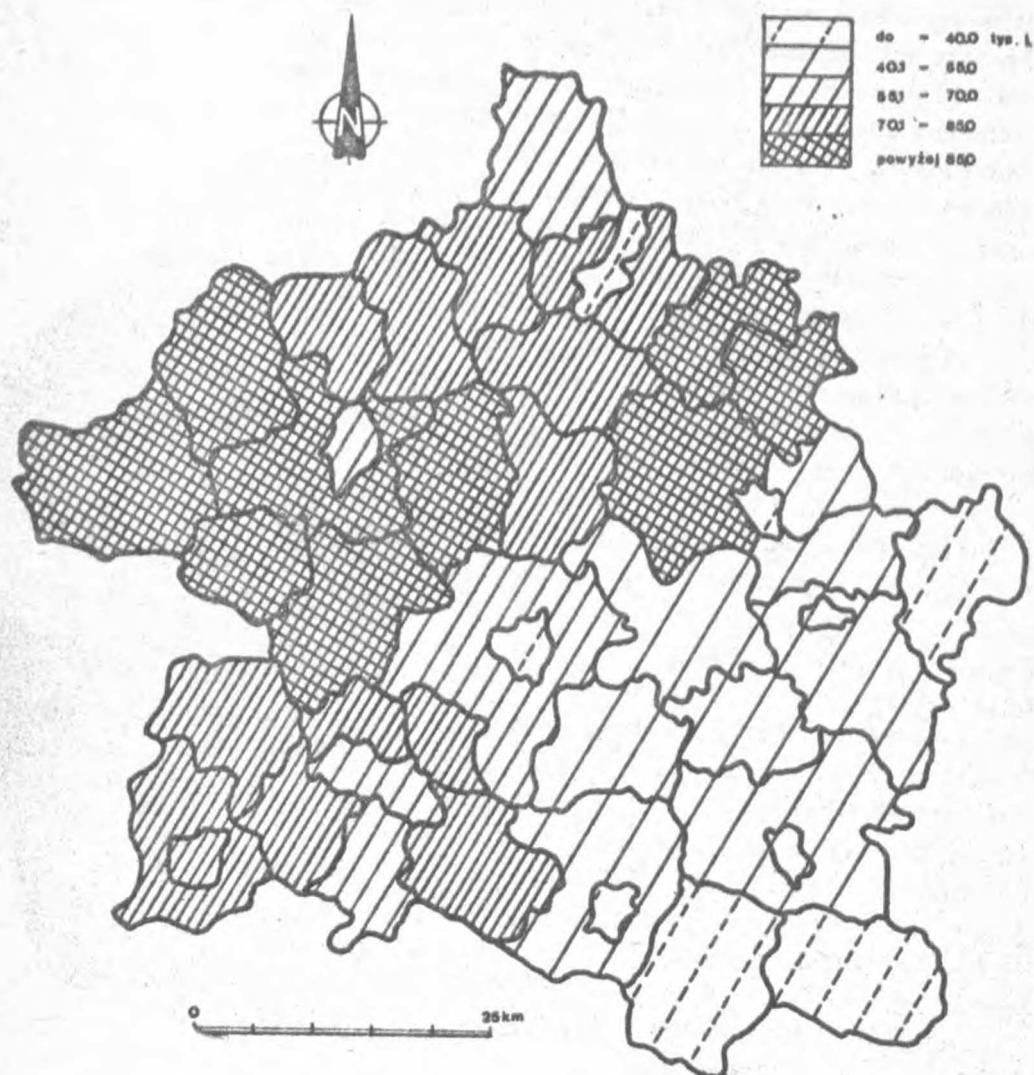
wyrobów mleczarskich. Występujące dotychczas ubytki pogłowia krów nie wpłynęły decydująco na wielkość skupu mleka, bowiem rekompensowano je wzrostem mleczności krów oraz towarowości produkcji. W chwili obecnej dalszy wzrost tych wskaźników jest niezmiernie trudny w realizacji, co zmusza do stosowania ekstensywnych metod

rozwoju produkcji mleka. Pewne rezerwy tkwią ponadto w gminach południowych i wschodnich województwa, gdzie wskaźniki produkcyjne znacznie odbiegają od przeciętnych wojewódzkich lub są trzykrotnie niższe od gmin produkcyjnych. Warunkami wzrostu produkcji mleka są dalsze usprawnienia organizacyjne, poprawa jakości hodowanego bydła, rozwój gospodarstw specjalizujących się w chowie bydła mlecznego. Realizacja tych przedsięwzięć może przynieść konkretne korzyści produkcyjne bez konieczności dużych nakładów finansowych. Przykładem sprawdzonym już w praktyce są gospodarstwa specjalizujące się, których w woj. skierniewickim istnieje ponad 10 tys., tj. ok. 23% ogólnej liczby gospodarstw ponad 2 ha w województwie. Osiągają one znacznie wyższe efekty produkcyjne niż gospodarstwa tradycyjne, co obrazują wskaźniki dostaw mleka z 1 gospodarstwa, od 1 krowy, czy w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych. Skoncentrowanie się gospodarstwa na jeden wiodący kierunek produkcji pozwala ponadto na prowadzenie bardziej racjonalnej gospodarki paszowej, szybsze nasycenie gospodarstwa w niezbędne środki techniczne ułatwiające pracę rolnika.

Duże zasługi w propagowaniu nowoczesnych form chowu bydła mlecznego ma spółdzielczość mleczarska. Poprzez realizację dłu-goletnich umów kontraktacyjnych z producentami spółdzielczość świadczy liczne usługi w zakresie poprawy stada hodowlanego, pomocy weterynaryjnej, wyposażenia technicznego oraz szeroko zakrojonej działalności oświatowej (odczyty, szkolenia, instruktaże). W zamian przemysł mleczarski uzyskuje większą stabilizację dostaw surowca, co znacznie wpływa na poprawę rytmiki przetwórstwa i optymalizację jego struktury.

Mimo wielu niekorzystnych uwarunkowań globalna produkcja mleka oraz jego skup w woj. skierniewickim osiągnęły w latach 1976-1980 planowane wielkości, uzyskując rokrocznie dodatnie wskaźniki wzrostu. Dokładniej obrazuje to tab. 1. Udział skierniewickiego w produkcji i skupie krajowym kształtuje się na poziomie 2-2,2%. Udział skupu w produkcji globalnej wynosił 63% i był nieznacznie wyższy od wskaźnika krajowego (60,6%).

O poziomie produkcji globalnej i towarowej mleka w rolnictwie decyduje sektor gospodarki indywidualnej, którego udział w chowie krów, produkcji i skupie przekracza 95%.

Rys. 3. Skup mleka ze 100 ha użytków rolnych (gospodarka nie uspołeczniła 1979 r.)

3. Przemysłowe przetwórstwo mleka

Przetwórstwo mleka podobnie jak skup podlegają organizacyjnie spółdzielczości mleczarskiej. W obrębie województwa działalność tę koordynuje Wojewódzki Związek Spółdzielni Mleczarskich, w którego skład wchodzi 5 okręgowych spółdzielni mleczarskich (dawniej zakładów mleczarskich) zlokalizowanych w Brzezinach, Głuchowie, Łowiczu, Rawie Mazowieckiej i Skierniewicach.

Zakłady mleczarskie zajmują się przetwórstwem mleka uzyskanego z własnych rejonów skupu, obejmujących najczęściej tereny kilku lub kilkunastu przyległych gmin. Ze względu na znaczne dysproporcje w zdolnościach produkcyjnych poszczególnych zakładów, potrzeby surowcowe bilansowane są poprzez przerzuty wewnątrzwojewódzkie, a w przypadku proskowni mleka w Skierniewicach także przywozem z innych województw.

Istniejące moce produkcyjne przemysłu pozwalają na przetwórstwo w ciągu roku ok. 210 mln l mleka. Biorąc pod uwagę wielkość skupu, jak i sezonowość produkcji mleka istnieje obecnie deficyt mocy przetwórczych. Ze względu na specyficzne położenie województwa i wynikające stąd zadania uzupełniania potrzeb surowcowych przemysłów mleczarskich sąsiednich aglomeracji istniejące nadwyżki surowca (ok. 40 mln l rocznie) są w pełni zagospodarowywane. W przypadku kilku gmin przygranicznych w oparciu o podjęte porozumienia mleko odbierane jest bezpośrednio do zakładów przetwórczych Warszawy i Łodzi. W latach 1977-1980 w wyniku korzystnych efektów skupu przerzuty do innych województw objęły ok. 20% podaży surowca. Prawie cała ilość nadwyżek przeznaczana jest dla zakładów łódzkich i warszawskich. Województwo miejskie łódzkie przejmuje blisko 70% przerzucanego surowca, pochodzącego głównie z rejonu Łowicza, Brzezin i Rawy Mazowieckiej. Większość przerzutów do woj. stołecznego pochodzi z rejonów skupu OSM w Skierniewicach i Łowiczu.

Potencjał przetwórczy przemysłu mleczarskiego woj. skierniewickiego stanowi 5 zakładów, z których 3 posiadają ponadto wyodrębnione oddziały produkcyjne. Zakłady te różnią się pod względem posiadanych zdolności produkcyjnych jak również wyposażenia w maszyny i urządzenia. Dużą jeszcze część zakładów stanowią sta-

re budynki i urządzenia, nie odpowiadające obecnym, nowoczesnym wymogom produkcji. Gruntowny proces modernizacji mleczarstwa zaznaczył się już wyraźnie w latach siedemdziesiątych. W tym czasie oddano do użytku kilka nowych wydziałów i linii produkcyjnych m. in. w zakładach w Skierniewicach, Łowiczu i Brzezinach i proces ten jest nadal kontynuowany.

Obecnie przemysł oferuje niemal pełną gamę produktów mleczarskich, przy czym największy udział w dostawach rynkowych mają zakłady w Łowiczu, Skierniewicach i Brzezinach.

Globalna wartość produkcji przetwórstwa mleczarskiego w woj. skierniewickim określona w cenach porównywalnych z 1979 r. wynosiła w 1980 r. ok. 1,8 mld zł. Wartość ta stawia Skierniewickie na 30 miejscu w kraju, co jest lokatą znacznie gorszą w odniesieniu do pozycji potencjału surowcowego.

T a b e l a 2

Produkcja finalna ważniejszych wyrobów mleczarskich
w latach 1977-1980

Wyszczególnienie	1977	1978	1979	1980	$\frac{1980}{1977}$
Mleko spożywcze (w tys. l)	10 434	12 313	14 381	14 202	136,1
Masło (w t)	5 282	5 427	5 675	5 780	109,4
Sery dojrzewające (w t)	2 314	2 337	2 393	2 451	105,9
Twarogi spożywcze (w t)	2 134	2 488	2 351	2 810	131,7
Śmietana spożywcza (w tys. l)	977	1 202	1 395	1 609	164,8
Mleko w proszku (w t)	7 747	6 573	5 770	5 216	67,3
Napoje mleczne (w tys.l)	222	242	238	179	80,7
Kazeina mleczna	431	496	481	563	130,7

Ź r ó d ł o: Dane WSM1 w Skierniewicach.

W strukturze asortymentowej lata 1977-1980 przyniosły największą dynamikę wzrostu produkcji śmietany, mleka spożywczego, twarogów i kazeiny. Pewien regres zanotowano natomiast w produkcji mle-

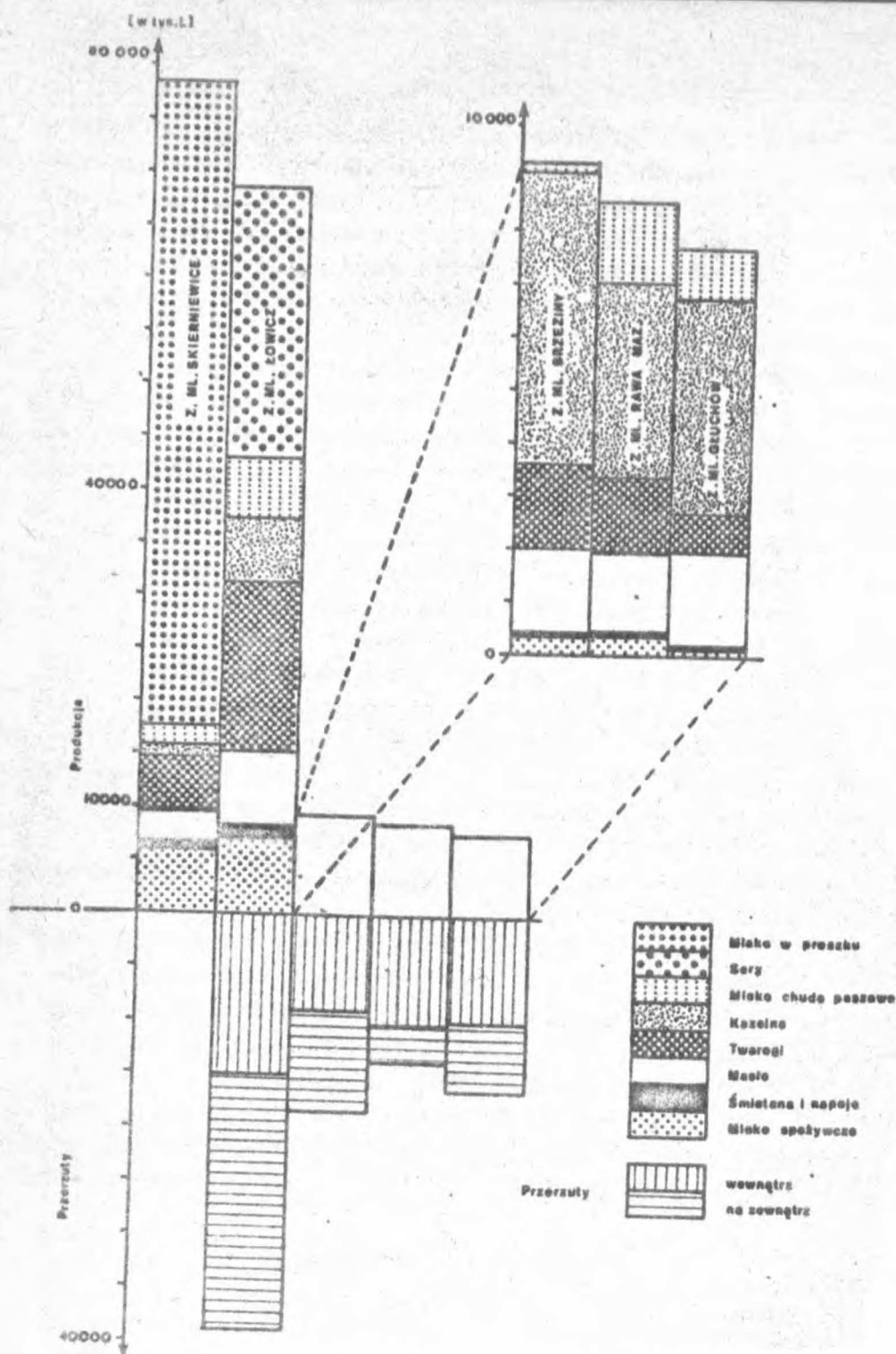
ka w proszku i napojów mlecznych, co związane było z koniecznością realizacji zwiększonych dostaw mleka do aglomeracji łódzkiej i warszawskiej. Ponadto, coraz bardziej odczuwalne trudności rynkowe w zakresie mięsa i jego przetworów spowodowały wzrost zapotrzebowania na podstawowe artykuły mleczarskie, jak: śmietana, masło, twarogi i sery, co z kolei wpłynęło na spadek produkcji tzw. galanterii mleczarskiej.

Korzystne wyniki osiągnięto w zakresie poprawy jakości wytwarzanych produktów. Cała niemal produkcja masła została zaliczona do I gatunku, a ilość znaków jakości produkowanych wyrobów wzrosła do 7. W miarę możliwości uruchamia się produkcję nowych gatunków wyrobów lub ich odmian.

W strukturze produkcji finalnej dominują zakłady w Skierniewicach i w Łowiczu, przetwarzając łącznie ok. 85% surowca i dostarczające na rynek ponad 90% mleka spożywczego i śmietany, całą produkcję serów dojrzewających i mleka w proszku i 85% twarogów spożywczych. Strukturę produkcji poszczególnych zakładów określona w oparciu o wielkość przerobu surowca przedstawia rys. 4.

Zaopatrzenie rynku w wyroby mleczarskie odbywa się za pośrednictwem organizacji handlowych "Spożem" i "Samopomoc Chłopska" oraz sieci własnych sklepów. W dystrybucji tej uczestniczy ok. 670 jednostek handlowych. Wartość dostaw rynkowych w 1980 r. wynosiła 342,2 mln zł, a największą dynamikę zanotowano w dostawach serów dojrzewających i twarogów.

W produkcji przemysłu mleczarskiego nie został jeszcze rozwiązany do końca problem produktów ubocznych, głównie serwatki. Większa jej część jest zagospodarowywana, lecz w dalszym ciągu zdarzają się przypadki jej niszczenia lub wylewania na wysypiska, co jest szczególnie niekorzystne ze względu na zanieczyszczenia środowiska. Ze względu na wysokie walory odżywcze serwatki i możliwość wykorzystania jej w żywieniu zwierząt powinna być ona w pełni zagospodarowana.

Rys. 4. Struktura produkcji w zakładach mleczarskich według zużycia surowca w 1980 r.

4. Podsumowanie i niektóre wnioski

Skomplikowana od lat sytuacja społeczno-gospodarcza kraju powoduje destabilizację całego kompleksu rolno-żywnościowego, a więc i mleczarstwa. Stwarza to także trudności w prognozowaniu trendów dalszego rozwoju, szczególnie w dłuższej perspektywie czasowej. Z tych powodów w prognostycznych założeniach rozwoju gospodarki mleczarskiej w woj. skierniewickim ograniczono się do perspektywy 1985 r.

Według oceny K. Łosia [3] należy się spodziewać dalszego wzrostu spożycia produktów pochodzenia mleczarskiego do poziomu 446 l/osobę w roku 1985 (w przeliczeniu na surowiec) i 540 l w 1990 r. przy obecnej wielkości 418 l. Stawia to przed przemysłem mleczarskim zadanie dalszego wzrostu produkcji wyrobów mleczarskich, a przed rolnictwem zapewnienia dostaw odpowiedniej ilości surowca. Realizacja tych zadań w woj. skierniewickim przynajmniej w najbliższych latach będzie utrudniona. Wynika to z faktu pogłębienia się w 1981 r. spadku pogłowia krów, co po raz pierwszy od wielu lat spowodowało zmniejszenie się podaży surowca mlecznego dla przetwórstwa (z 220,2 mln l w 1980 r. do 206,5 mln l). Wydaje się jednak, że obecnie istniejące uwarunkowania ekonomiczne preferujące produkcję mleka (wysokie ceny skupu) oraz działania władz mleczarskich województwa powinny odwrócić te niekorzystne trendy.

W istniejących obecnie warunkach optymalną drogą wzrostu produkcji mleka jest zwiększenie liczby pogłowia krów przy umiarkowanym wzroście ich mleczności. W woj. skierniewickim możliwości wzrostu liczby krów posiadają głównie kilkhektarowe gospodarstwa chłopskie, w których produkcja mleka może być rozwijana w oparciu o własne zasoby paszowe, przy czym szczególną uwagę należałoby zwrócić na postęp w produkcji pasz (na użytkach zielonych i gruntach ornych, w tym na wzrost powierzchni uprawy i plonów roślin okopowych pastewnych - np. w RFN plony buraków pastewnych wynoszą średnio ok. 1000 q/ha).

Przewidywanemu wzrostowi pogłowia do 117-118 tys. szt. powinno towarzyszyć zwiększenie przeciętnej mleczności krów do 3000 l rocznie (obecnie 2870 l). Realizacja tych zamierzeń przy jednoczesnych działaniach organizacyjnych, jak: dalszy rozwój specja-

lizacji, działalności oświatowej i instruktażowej, poprawa wyposażenia technicznego powinna zapewnić globalną produkcję mleka na poziomie 360 mln l w 1985 r. Zakładając dalszy wzrost towarowości produkcji, głównie w centralnych rejonach województwa, będzie możliwe uzyskanie ze skupu ok. 250 mln l. Ta ilość surowca powinna zapewnić zwiększony potencjał przemysłu mleczarskiego i umożliwić dalszą pomoc surowcową sąsiednim aglomeracjom. Ze względów na ekonomikę i jakość surowca należy dalej rozwijać formy międzywojewódzkiej kooperacji surowcowej, polegającej na bezpośrednim odbiorze mleka z gmin przygranicznych przez najbliższej zlokalizowane zakłady. Obecnie z terenu woj. skierniewickiego przemysły mleczarskie woj. stołecznego i łódzkiego odbierają bezpośrednio od producentów ok. 25 mln l mleka rocznie.

Dokonana w ubiegłych latach rozbudowa i modernizacja zakładów mleczarskich przyczyniła się do wzrostu potencjału przetwórczego, który jednak w okresach szczytowych dostaw nie zapewnia właściwego przerobu surowca. Niedobór zdolności w tych okresach wynosi ok. 150-200 tys. l dziennie. Zrównoważenie tego deficytu winno odbyć się drogą budowy dwóch nowych, niewielkich zakładów (50 tys. l na dobę) z lokalizacją w rejonach istniejących nadwyżek surowcowych oraz poprzez dalszą modernizację przestarzałych wydziałów produkcyjnych. Najbliższy realizacji wydaje się być wariant dalszej rozbudowy zakładu w Łowiczu (głównie linii technologicznej serów dojrzewających) oraz budowy nowych zakładów w rejonie Żyrardowa i Rawy Mazowieckiej lub Białej Rawskiej. Pozwoli to na bardziej racjonalne zagospodarowanie surowca, a tym samym wzbogaci w potrzebne produkty mleczarskie rynki konsumpcyjne woj. skierniewickiego, jak i województw sąsiednich.

Literatura

- [1] G a ł ę s k i B., Przesłanki do perspektywnego modelu rolnictwa, "Wiś Współczesna" 1981, nr 1.
- [2] I m b s B., Aktualne i perspektywiczne problemy polskiego mleczarstwa, "Przemysł Spożywczy" 1981, nr 35.
- [3] Ł o ś K., Stan i perspektywy rozwoju spółdzielczości mleczarskiej, "Przemysł Spożywczy" 1981, nr 35.

- [4] M a ł k o w s k i J., Produkcja zwierzęca w latach 1980-81, "Więść Współczesna" 1981, nr 11.
- [5] P r z y b y ł o K., Jak obniżyć koszty produkcji mleka, Warszawa 1974.

Andrzej Niepsuj

DAIRY ECONOMY IN SKIERNIEWICE PROVINCE

The article contains an assessment of the raw material base and processing capacities of the dairy industry in Skierniewice province from the viewpoint of its further development. The dairy industry plays an increasingly more important role in nutrition of the population both in this province and in the urbanized adjoining provinces. Its specific location between the two biggest agglomerations in Poland has not changed the traditionally agricultural character of this province. It is reflected among others in the structure of land utilization and in the employment structure. In milk production this province scores higher indices than the national average despite relatively small acreage of meadows and pasture lands. As a result of a difficult fodder situation in the country, the stock of cattle has been subject to some fluctuations in recent years, which, however, did not exert any major influence on the level of milk purchases. In 1980 it amounted to 220.2 million litres.

The co-operative dairy industry bases its activity on raw materials obtained with the province. The plants in Brzeziny, Głuchów, Łowicz, Rawa Mazowiecka, and Skierniewice are unfortunately unable to process the whole quantity of the purchased milk which necessitates its transfers (ca. 25 million litre) to processing plants in provinces of Łódź (70 per cent) and Warsaw (30 per cent). The industry manufactures all the more important groups of dairy products with production of cream, drinking milk, and cottage cheese showing the highest dynamics over the 1977-1980 period.

Despite numerous difficulties there is predicted further growth of raw milk production by 1985 (to reach 250 million litre) as well as expansion of the processing capacities. It is planned that the increment in processing capacities (by 150 to 200,000 litres per day) will be achieved through expansion of the plant at Łowicz and construction of two new plants in regions characterized with raw material surpluses i.e. in vicinity of Żyrardów and Rawa Mazowiecka.